

УДК 338.1

DOI: 10.31891/2307-5740-2019-268-2-230-233

РУДАЧЕНКО О. О.

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В статті обґрунтовано систему показників соціально-економічного розвитку країни. Виділено основні сім груп показників, які агрегуються у єдиний інтегральний індекс соціально-економічного розвитку країни. Запропоновано розподіл соціально-економічної системи на дві складові, тобто поділ такої системи на дві взаємозалежні підсистеми: соціальну та економічну, що знаходяться у взаємодії та взаємовпливі.

Ключові слова: розвиток країни, соціально-економічна складова, механізм управління, фактори впливу.

RUDACHENKO O.

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

FEATURES OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY IN MODERN CONDITIONS

The article substantiates the system of indicators of socio-economic development of the country. They are allocated the main seven groups of indicators, which are aggregated into a single integral index of social and economic development of the country. The contemporary formation of market mechanisms for the management of the socio-economic system of Ukraine shows the emergence of opportunities for stable economic development. Thus, the development and growth of Ukraine's economy as a socio-economic system is determined by the development of its constituent subsystems. The state, growth rates and the level of the economy of the country as a whole depend on natural geographic, historical and political and socio-economic factors of development. Achieving sustainable development of the country requires an in-depth study of socio-economic development, which forms the basis for such development. Investigation of the separated components will allow to elaborate the characteristic features of the functioning of the subsystems and to identify the features that affect the organization and development of the socio-economic system. This is proposed the division of the socio-economic system into two components. The division of such a system into two interrelated subsystems: social and economic, which are interacting and interplaying. This is proposed to the first (social) subsystem to include institutions and organizations that have state financing, or are self-financing, and by types of economic activity are divided into public administration, education, health care, social assistance, etc. The second (economic) subsystem includes enterprises, institutions and organizations that are self-financing, and by types of economic activity are divided into industrial (mining, processing, production and distribution of electricity, gas, water), agriculture, hunting and forestry, fisheries, construction, wholesale and retail trade, repair services, hotels and restaurants, transport and communications, financial activities, real estate operations, and others.

Key words: development of the country, socio-economic component, mechanisms for the management, factors of influence.

Постановка проблеми. Сучасне становлення ринкових механізмів управління соціально-економічною системою України свідчить про появу можливостей стабільного економічного розвитку. Так, розвиток і зростання економіки України як соціально-економічної системи визначається розвитком складових її підсистем. Від природно-географічних, історико-політичних та соціально-економічних факторів розвитку залежать стан, темпи зростання і рівень економіки країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом багатьох років розгляд питань соціально-економічного розвитку країни займався багато вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як А.І. Амоша [3], О.Г. Білорус [1], В.М. Геєць [6], Гур'янова Л.С. [7], Т.С. Клебанова [4], Б.М. Данилишин [2], А.Г. Топчів [8] та інші. Дослідники мають різні думки про соціально-економічний розвиток як системи. Проте, остаточної думки та методології визначення основних показників, що характеризують соціально-економічний розвиток країни в цілому не існує.

Мета дослідження і матеріалу статті – охарактеризувати особливості соціально-економічного розвитку країни в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Досягнення сталого розвитку країни вимагає поглибленого вивчення соціально-економічного розвитку, який формує основу такого розвитку. Дослідження відокремлених складових дозволить деталізувати характерні ознаки функціонування підсистем та виявити особливості, що впливають на організацію та розвиток соціально-економічної системи.

В результаті аналізу літературних джерел [4, 5, 7] для повної комплексної оцінки соціально-економічного розвитку в роботі пропонується виділити окремі складові за наступним принципом (рис. 1).

Таким чином система нараховує 7 груп показників, які агрегуються у єдиний інтегральний (підсумковий) індекс соціально-економічного розвитку країни [4, 7]:

- Група 1: основні економічні характеристики. Соціально-економічний розвиток кожного регіону має свої особливості та відмінності. Одним з основних показників, що характеризує регіональний розвиток, є валовий регіональний продукт на душу населення, який відображає ефективність функціонування

економіки на рівні регіонів. Окрім того до цієї групи входять показники інвестиційної діяльності, що характеризують не лише окремі об'єкти інвестування, а й потенціал розвитку регіонів. Зазначену групу доповнює показник вартості основних засобів як основний елемент продуктивних сил регіону.

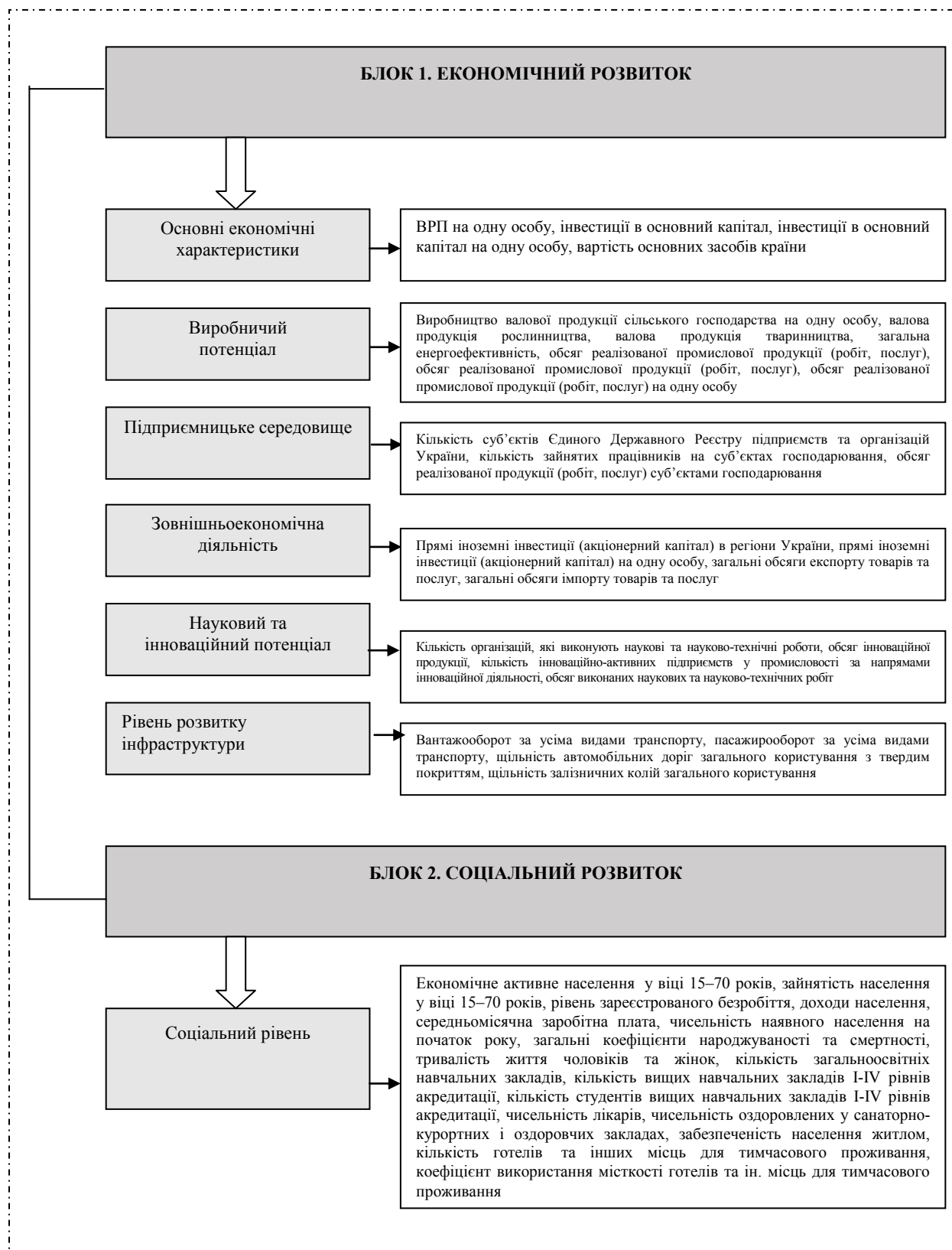

Рис. 1. Система показників соціально-економічного розвитку країни

- Група 2: виробничий потенціал. Економічний стан України в значній мірі визначається рівнем розвитку промисловості та сільського господарства. В зазначену групу показників нами було віднесено

наступні: обсяги реалізованої промислової продукції та обсяги валової продукції сільського господарства. Згідно з сучасними вимогами, важливим чинником економічного зростання, а разом з тим й покращення добробуту населення, є енергоефективність, що характеризується кінцевим споживанням енергії в сільському господарстві, видобувній промисловості, окремих галузях переробної промисловості, будівництві, сфері послуг та житловому господарстві.

- Група 3: підприємницьке середовище. У країнах з ринковою економікою важливу роль відіграє створення сприятливого середовища для підприємницької діяльності, оскільки його високий рівень може стати важливим фактором відновлення та зростання національної економіки. В зазначену групу показників увійшли наступні: кількість суб'єктів господарювання, чисельність працівників зайнятих на них, а також обсяг реалізованої продукції.

- Група 4: зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД). Успішність реалізації зовнішньоекономічної діяльності, залежить від експортоорієнтованості кожного регіону, який впливає на економічну і фінансову безпеку країни в цілому. Масштаби та характер регіонального розвитку ЗЕД визначаються обсягами прямих іноземних інвестицій в регіони, а також загальними обсягами експорту та імпорту товарів і послуг.

- Група 5: Науковий та інноваційний потенціал. Інноваційний потенціал розвитку регіону має ключову роль, сутність якої полягає у здійсненні наукового забезпечення соціально-економічного та науково-технічного розвитку регіону. Тому до цієї групи входять показники, що характеризують наукові досягнення та рівень співробітництва дослідницьких інститутів з підприємствами.

- Група 6: рівень розвитку інфраструктури. Рівень розвитку інфраструктури є ключовим фактором ефективного функціонування економіки. Особливо важливою складовою у структурі економіки України є транспортний комплекс, оскільки успішне функціонування державної транспортної системи в контексті не лише міжрегіонального сполучення, а й інтеграція її у світову транспортну мережу сприяє підвищенню рівня розвитку регіонів.

- Група 7: Соціальний рівень. Соціальний рівень охоплює найбільшу кількість показників (демографічний потенціал, трудовий ринок, рівень розвитку населення, освітній рівень, охорона здоров'я), кожна з яких створює підґрунтя для підвищення соціально-економічного розвитку регіону. Забезпечення високого рівня соціальних стандартів потребує ефективного трудового ринку, що забезпечується низьким рівнем безробіття та високим рівнем економічно-активного населення, достатню кількість висококваліфікованих робітників, забезпечення відповідним розміром заробітної плати та належним рівнем охорони здоров'я. Зазначені складові 7-ї групи показників відповідають сучасним загальносвітовим тенденціям.

Дослідниками [4, 5, 7] вважається, що в країні необхідно вирішувати як соціальні, так і економічні завдання, тому соціально-економічну систему можна розділити на такі наступні складові (рис. 2): поділ системи на дві взаємозалежні підсистеми: соціальну та економічну, що знаходяться у взаємодії та взаємовпливі. Результатом такого поділу стало визначення структури соціально-економічної системи, складові якої мають різні завдання та умови функціонування.

Запропоновано до першої (соціальної) підсистеми віднести установи і організації, що мають державне фінансування, або знаходяться на самофінансуванні, і за видами економічної діяльності розділені на державне управління, освіту, охорону здоров'я, соціальну допомогу та ін. Основна їх діяльність спрямована на надання відповідних соціальних послуг територіальній громаді [5].

Рис. 2. Структура регіональної соціально-економічної системи

До другої (економічної) підсистеми віднесено підприємства, установи і організації, які знаходяться на самофінансуванні і за видами економічної діяльності діляться на промислові (добувні, обробні, виробництво та розподіл електроенергії, газу, води), сільське господарство, мисливство та лісове господарство, рибне господарство, будівництво, оптову і роздрібну торгівлю, послуги з ремонту, готелі та ресторани, транспорт та зв'язок, фінансову діяльність, операції з нерухомістю та інші, основна діяльність яких спрямована на задоволення попиту споживача незалежно від регіону.

Економічна підсистема виконує завдання, які різняться між собою залежно від умов функціонування її складових. Діяльність одних здійснюється в умовах конкуренції без обмежень з боку влади, інших – з певними обмеженнями, які залежать від впливу факторів, що відображають особливості регіону.

Виділено дві групи основних факторів впливу на організацію і розвиток соціально-економічної системи, такі як територіальні та регіонально-економічні. Перша група факторів відображає кількісні

показники щодо територіального розміщення соціальної і виробничої інфраструктури (маршрутів та графіків руху транспорту, режиму роботи підприємств). Друга – характеризує регіональний рівень побутових, комунальних, транспортних та інших послуг в частині становлення тарифів. Ці фактори мають вплив на ту частину підприємств, установ і організацій з комунальною або не комунальною формою власності, які свою діяльність спрямовують на надання послуг (соціального спрямування) територіальній громаді. Запропоновано суб'єкти господарювання, які в умовах конкуренції мають регіональні обмеження щодо їх діяльності, віднести до регіонально-залежної економічної підсистеми. Та всі інші підприємства, установи і організації, які працюють в ринкових умовах без обмежень з боку регіональної влади і мають не комунальну форму власності віднести до ринково-орієнтованої економічної підсистеми. Регіональна влада співпрацює із цими підприємствами на засадах домовленостей щодо залучення до соціально-економічного розвитку сіл, селищ, міст; виконання замовлення на виробництво і послуги, відповідно до потреб територіальної громади; залучення до розвитку будівельної індустрії, реконструкції та інженерного забезпечення території. Таким чином, частина підприємств, установ і організацій працюють, орієнтуючись на ринкові умови господарювання, інші – адаптуються до конкуренції в умовах регіональних обмежень [10].

Варто зазначити, що головною метою проведення діагностики соціально-економічного розвитку є збільшення доходів, поліпшення освіти, харчування та охорони здоров'я, зниження рівня бідності, оздоровлення навколишнього середовища, рівність можливостей, розширення особистої свободи, збагачення культурного життя.

Висновки. Сучасна економіка в цілому нестабільна й знаходиться в кризовому стані, спад промислового виробництва має системний характер, глибокі інфляційні процеси протікають поруч з інтенсивним зростанням усіх видів неплатежів, загострилися відносини між підприємствами, що в подальшому може призвести до соціального напруження населення. Тому, розгляд питань, що стосується саме соціально-економічного розвитку країни, набуває все більшої актуальності. Так, в статті пропонується розподіл на сім груп показників, які агрегуються у єдиний інтегральний індекс соціально-економічного розвитку країни.

Література

1. Білорус О. Г. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко ; [авт. кол. і наук. ред. О. Г. Білорус]. – К. : КНЕУ, 2001. – 736 с.
2. Данилишин Б. М. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка : навч. посіб. / Б. М. Данилишин, Д. В. Клиновий, Т. В. Пєпа. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2007. – 688 с.
3. Людський капітал регіонів України в контексті інноваційного розвитку : [монографія] / В. П. Антонюк, О. І. Амоша, Л. Г. Мельник та ін. ; НАН України. Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 2011. – 308 с.
4. Механизмы и модели управления кризисными ситуациями : монографія / Т. С. Клебанова, В. И. Грачев, Е. В. Раевна, Л. С. Гурьянова, О. Ю. Полякова ; НИЦ индустр. пробл. развития НАН Украины. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2007. – 200 с. – (Науч. изд.).
5. Основні складові структури регіональної соціально-економічної системи / О.О. Рудаченко // Міжнародні економічні відносини на сучасному етапі: стан, проблеми та розвиток : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 16 лютого 2019 р.). – Дніпро : НО «Перспектива», 2019. – 116 с.
6. Структурні зміни та економічний розвиток України : монографія / [Геєць В.М., Шинкарук Л.В., Артємова Т.І. та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук Л.В. Шинкарук ; НАН України ; Ін-т екон. прогнозув. – К., 2011. – 696 с.
7. Сценарные модели сбалансированного социально-экономического развития регионов : монография / Т. С. Клебанова, О. В. Мозенков, Л. С. Гурьянова, Л. А. Чаговец, А. С. Ястребова, О. В. Никифорова. – Бердянск : Ткачук А. В., 2013. – 327 с.
8. Топчєв О.Г. Методологічні та методичні проблеми регіоналізації України / О.Г. Топчєв, В.В. Яворська // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Районування економічного простору України: питання методології і практики : зб. наук. праць. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2010. – Вип. 5 (85). – С. 32–45.

References

1. Bilorus O. H. Hlobalizatsiia i bezpeka rozvytku : monohrafiia / O. H. Bilorus, D. H. Lukianenko ; [avt. kol. i nauk. red. O. H. Bilorus]. – K. : KNEU, 2001. – 736 s.
2. Danylyshyn B. M. Rozvytok produktyvnykh syl i rehionalna ekonomika : navch. posib. / B.M. Danylyshyn, D. V. Klynovyi, T. V. Pepa. – Nizhyn : TOV «Vydavnytstvo «Aspekt-Polihraf», 2007. – 688 s.
3. Liudskiy kapital rehioniv Ukrainy v konteksti innovatsiinoho rozvytku : [monohrafiia] / V. P. Antoniuk, O. I. Amosha, L. H. Melnyk ta in. ; NAN Ukrainy. In-t ekonomiky promyslovosti. – Donetsk, 2011. – 308 s.
4. Mekanizmy i modeli upravleniya krizisnymi situatsiyami : monografiya / T. S. Klebanova, V. I. Grachev, E. V. Raevna, L. S. Guryanova, O. Yu. Polyakova ; NIC industr. probl. razvitiya NAN Ukrainy. – H. : ID "INZhEK", 2007. – 200 s. – (Nauch. izd.).
5. Osnovni skladovi struktury rehionalnoi sotsialno-ekonomichnoi systemy / O.O. Rudachenko // Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny na suchasnomu etapi: stan, problemy ta rozvytok : materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii (m. Dnipro, 16 liutoho 2019 r.). – Dnipro : NO «Perspektyva», 2019. – 116 s.
6. Strukturni zminy ta ekonomichni rozvytok Ukrainy : monohrafiia / [Heiets V.M., Shynkaruk L.V., Artomova T.I. ta in.] ; za red. d-ra ekon. nauk L.V. Shynkaruk ; NAN Ukrainy ; In-t ekon. prohnouzov. – K., 2011. – 696 s.
7. Scenarnye modeli sbalansirovannogo socialno-ekonomicheskogo razvitiya regionov : monografiya / T.S. Klebanova, O. V. Mozenkov, L. S. Guryanova, L. A. Chagovec, A. S. Yastrebova, O. V. Nikiforova. – Berdyansk : Tkachuk A. V., 2013. – 327 s.
8. Topchiiev O.H. Metodolohichni ta metodychni problemy rehionalizatsii Ukrainy / O.H. Topchiiev, V.V. Yavorska // Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy. Raionuvannia ekonomichnoho prostoru Ukrainy: pytannia metodolohii i praktyky : zb. nauk. prats. Instytut rehionalnykh doslidzhen. – Lviv, 2010. – Vyp. 5 (85). – S. 32–45.

Рецензія/Peer review : 16.03.2019

Надрукована/Printed : 09.04.2019
Прорецензовано редакційною колегією